

آمایش سرزمین و توسعه پایدار صنعتی چالش های نابرابری منطقه ای سیستان و بلوچستان

دکتر عیسی ابراهیم زاده

استاد تمام جغرافیا و برنامه ریزی شهری – منطقه ای

دانشگاه سیستان و بلوچستان

۱- برنامه ریزی منطقه ای در ایران علیرغم سابقه زیاد آن هنوز نتوانسته است به نقاط مشترکی در هدف گذاری برای یک سیستم منطقه ای دست یابد. متأسفانه شاهد بی تحرکی و عدم رشد و توسعه کشور بوده ایم.

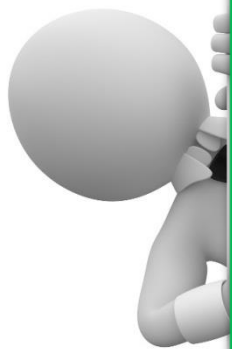
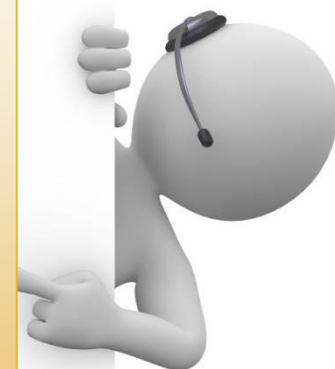
۲- تاکنون در مطالعات آسیب شناسی و ارزیابی های علل نابرابری آن به مشکلات ریشه ای نظام برنامه ریزی اشاره نشده است.

۴- فقدان برنامه ریزی منطقه ای بدون توجه به آینده نگری منجر به بروز و تشدید عدم تعادل های منطقه ای، حاشیه ای شدن برخی مناطق و از دست دادن منابع و توان های منطقه ای شده است.

۵- مشکل جدی دیگر در نظام برنامه ریزی، با ثبات در نظر گرفتن شرایط و عدم توجه به سناریوهای احتمالی در آینده است.

با توجه به شرایط خاص اقتصادی و سیاسی کشور ما در منطقه و جهان، و نیز قرار گرفتن ایران در معرض آسیب های طبیعی، احتمال بروز اتفاقات و رخداد های غیرمنتظره به ویژه در حوزه اقتصاد کشور بسیار زیاد است. لذا ضروری است ابعاد و چگونگی تاثیر مسائلی چون تحریم های اقتصادی، محدودیت های تامین منابع مالی، نوسانات شدید درآمدهای نفتی و ... بر کشور و راه کارهای مقابله با آن در برنامه های توسعه مورد توجه قرار گیرد. در برخی از این موارد حتی لازم است از تکنیک های آینده نگاری در تدوین برنامه ها و برخورد با سناریوهای مختلف استفاده شود.

در برنامه ریزی کوتاه مدت و میان مدت معمولاً به علت ناتمام بودن طرح های گذشته و یا لزوم ادامه تعهدات گذشته تکلیف قسمت عمده برنامه ها پیشاپیش معلوم است، لذا آینده آن چنان در دستور کار تدوین این برنامه ها قرار نگرفته یا به معنای واقعی آینده نگری هدف گذاری نشده است.

مشکلات کنونی جامعه بشری در مجموع ناشی از دو عامل است:
اول، عدم شناخت هوشمندانه آینده در مقاطع زمانی گذشته
دوم، تحولات حیرت‌آور در عرصه فناوری همراه با روند شتابان جهانی شدن.

بر همین اساس امروز جهت جبران خطاهای گذشته، شناخت تحولات آینده با
رویکرد آینده‌نگارانه ضروری و از اولویتهای اصلی است.

حضور عاملان در روند تحولات آینده، کاهش تهدیدات و افزایش فرصت‌ها و
گزینه‌ها، نیازمند رویکردی آینده‌پژوهانه است که امکان کنش‌گری در
رخدادهای آینده را فراهم می‌سازد.

- لزوم دستیابی به یک نظام برنامه ریزی منسجم و پویا و آینده نگر
برای استان ای مرزی به دلایل زیر:

- عدم تعادل ها و ناهماهنگی های توان منطقه ای با کارکردهای
موجود در این نواحی

- عدم ایفای نقش موثر استان های مرزی در توسعه ملی و منطقه ای

- ناکارآمدی کارکردهای فضایی - مکانی در این نواحی از سرزمین

- وجود رقابت نامتعادل در کاربری زمین جهت توسعه شهری،

صنعتی، کشاورزی و دیگر فعالیت های اقتصادی در این استان ها

- اصلی ترین آسیب های نظام برنامه ریزی در استان های مرزی و به تبع آن در کشور چیست ؟

- یکی از اصلی ترین آسیب های جدی نظام برنامه ریزی در کشور با تاکید بر استان های مرزی ، نظام آمرانه و متمرکز برنامه ریزی های ملی و منطقه ای و حاکمیت برنامه ریزی اقتصادی و عدم توجه به انتخاب صحیح اهداف و ابزار اجرای برنامه ها و سناریوهای احتمالی در آینده است.

ابعاد	اقدامات	لهستان	فرانسه	روسیه	هلند	مالزی	برزیل	چین	ژاپن	بریتانیا	سوئیس	ایتالیا
سیاست گذاری	استفاده از الگوهای پایین به بالا	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
	تقویت ظرفیت های نهادی	*	+	-	*	+	+	+	*	*	*	*
	تقویت جنبه های رقابت پذیری ملی	*	*	*	*	*	*	-	-	*	+	*
	استفاده از الگوی رقابت پذیری بین منطقه ای	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
برنامه ریزی	تقویت همکاری های بین المللی	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*	*
	استفاده از منابع مالی بین کشوری جهت توسعه منطقه ای	*	*	*	*	-	*	*	-	*	*	*
	توزیع برابر فرصت های اجتماعی	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
	تقویت جنبه های نوآوری و شرکت های کوچک و متوسط در رقابت پذیری منطقه ای	-	*	-	*	*	*	*	*	*	+	*
	استفاده از سیاست های مربوط به پژوهش و توسعه (R&D)	-	*	-	*	*	-	*	+	+	+	*
	استفاده از الگوهای توسعه خوشه ها	-	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
اجرایی	استفاده از برنامه های یکپارچه سرزمینی	-	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
	سیاست های مالی و تسهیلاتی برای جذب سرمایه مناطق محروم روستایی	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
	توجه به توسعه پایدار اجتماعی در کنار توسعه اقتصادی	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
	توجه به توسعه پایدار محیطی و تعادل محیط و اقتصاد	*	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*
	ترویج همکاری بین دولت های محلی و منطقه ای	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
	کاهش وابستگی به منابع خارج از منطقه	+	+	*	*	+	+	*	*	*	*	*
	تقویت سرمایه های انسانی	+	+	-	*	+	*	*	*	*	*	*
	استفاده از سیستم های پشتیبان	+	*	+	*	*	*	-	*	*	*	*
	استفاده از الگوهای نظارت و ارزیابی	+	*	+	*	*	*	+	+	+	*	*

جمع بندی ابعاد نظام برنامه ریزی در کشورهای جهان

برنامه ریزی منطقه ای در کشورهای مذکور تنها از طریق استفاده از رویکرد پایین به بالا و واگذاری امور به سطوح محلی و منطقه ای امکان پذیر بوده و از نظر این کشورها، مسیر توسعه تعادل بخشی با بکارگیری رویکردهای پایین به بالا محقق می گردد.

کشورهای مختلف براساس شیوه برنامه ریزی فضایی اصولاً به یکی از سه نوع برنامه ریزی متمرکز، غیر متمرکز (بسیط) و روش بینابینی قابل تفکیک است.

در برنامه ریزی های متمرکز (از بالا) دولت ها خود را مسئول برنامه ریزی و نیازسنجی نواحی مختلف کشور می دانند و نقش خاصی برای تصمیم سازان و تصمیم گیران محلی در برنامه ریزی های کلان قائل نیستند. کشورهای سوسیالیستی نمونه بارز این نوع برنامه ریزی های فضایی است.

در برخی کشورها دولت ها کمتر در برنامه ریزی فضایی در سطوح منطقه ای و محلی دخالت می کنند و عمده مسئولیت را به خود مناطق و نواحی واگذار می کنند (برنامه ریزی از پایین)؛ کشورهای کاپیتالیستی عموماً چنین برنامه ریزی دارند.

در کشورهای دارای نظام فدرالی با روش بینابینی ضمن برنامه ریزی کلان بصورت کل نگرانه، اختیاراتی را هم به نواحی و مناطق در تصمیم گیری ها و تصمیم سازی ها واگذار می نمایند. برنامه ریزی دوسویه به طور هم زمان مدنظر قرار می دهند.

مشخصات برنامه های عمرانی کشور قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران (۱۳۲۷-۱۳۵۷)

عنوان برنامه	تاریخ تصویب برنامه	تاریخ آغاز برنامه	تاریخ پایان برنامه	مدت برنامه	اعتبارات عمرانی مصوب (میلیارد ریال)	هدف کمی رشد	نرخ برنامه از نظر جامعیت	وضعیت حقوقی
برنامه اول	۲۶ بهمن ۱۳۲۷	اول مهر ۱۳۲۷	آخر شهریور ۱۳۳۴	۷ سال	۲۱	ندارد	مجموعه طرحها	مصوب مجلس شورای ملی
برنامه دوم	۸ اسفند ۱۳۳۴	اول مهر ۱۳۳۴	آخر شهریور ۱۳۴۱	۷ سال	۸۴	ندارد	مجموعه طرحها	مصوب مجلس شورای ملی
برنامه سوم	۲۱ اردیبهشت ۱۳۴۶	اول مهر ۱۳۴۱	آخر اسفند ۱۳۴۶	۵/۵ سال	۲۳۰	٪۶	جامع	مصوب مجلس شورای ملی
برنامه چهارم	۲۷ اردیبهشت ۱۳۴۶	اول فروردین ۱۳۴۷	آخر اسفند ۱۳۵۱	۵ سال	۵۶۸	٪۹/۴	جامع	مصوب مجلس شورای ملی
برنامه پنجم	۵ اسفند ۱۳۵۱	اول فروردین ۱۳۵۲	آخر اسفند ۱۳۵۶	۵ سال	۱۵۶۰	٪۱۱/۲	جامع	مصوب مجلس شورای ملی
برنامه پنجم تجدید نظر شده	۶ خرداد ۱۳۵۴		آخر اسفند ۱۳۵۶		۲۶۲۶	٪۲۵/۹	جامع	مصوب مجلس شورای ملی
برنامه ششم	تصویب نشد	اول فروردین ۱۳۵۷	آخر اسفند ۱۳۶۱	۵ سال	۷۱۴۳		جامع	مصوب مجلس شورای ملی

مشخصات برنامه های توسعه کشورپس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران (۱۳۶۲-۱۴۰۰)

عنوان برنامه	تاریخ تصویب برنامه	تاریخ آغاز برنامه	تاریخ پایان برنامه	مدت برنامه	هدف کمی رشد سالانه	عملکرد برنامه	هدف اصلی برنامه
برنامه اول توسعه	۱۱ بهمن ۱۳۶۸ (روز برنامه ریزی)	اول فروردین ۱۳۶۸	آخر اسفند ۱۳۷۲	۵ سال	۸٪	۷/۴٪	بازسازی عمرانی
برنامه دوم توسعه	۲۰ آذر ۱۳۷۳	اول فروردین ۱۳۷۴	آخر اسفند ۱۳۷۸	۵ سال	۵/۱٪	۳/۲٪	توسعه اقتصادی
برنامه سوم توسعه	فروردین ۱۳۷۹	اول فروردین ۱۳۷۹	آخر اسفند ۱۳۸۳	۵ سال	۶٪	۶٪ کاهش نرخ بیکاری - عدم تحقق خصوصی سازی	اصلاح ساختاری (توجه به مشارکت بخش خصوصی)
برنامه چهارم توسعه	اسفند ۱۳۸۳	اول فروردین ۱۳۸۴	۱۳۸۸	۵ سال	۸٪	۶/۷٪	دائمی محور - توسعه ایران - رویکرد بلند مدت
برنامه پنجم توسعه	دی ماه ۱۳۸۸	۱۳۹۰	آخر اسفند ۱۳۹۴ (با تمدید)	۵ سال	۸٪	۳/۳٪ کاهش نرخ بیکاری	عدالت سرزمینی - توسعه منطقه ای - توجه به چشم انداز بخشها
برنامه ششم توسعه	اسفندماه ۹۵	اول فروردین ۱۳۹۶	۱۴۰۰	۵ سال	۸٪	در حال اجرا	محیط زیست و آب

محتوا و ساختار تحلیلی نظام ریزی در ایران

مقطع زمانی	عنوان برنامه	زمینه ها و شرایط تاریخی و اجرایی	محتوا و ساختار تحلیلی نظام برنامه ریزی
قبل از ۱۳۱۶	برنامه در بی برنامهگی کلاسیک	احساس ثبات در نظام اجرایی عصر رضا شاهی و آمادگی برای برنامه ریزی	تشکیل شورای اقتصاد و کمیسیون برنامه ریزی در سال ۱۳۱۶
۱۳۲۷-۱۶	مقدمات برنامه اول قبل از انقلاب	تشکیل شورای اقتصاد - کمیته برنامه ریزی و دعوت از مشاوران برنامه ریزی خارجی	فعالیت‌های عمرانی در مورد متکی به درآمدهای موردی و دستورات عوامل قدرتمند فردی
۱۳۳۴-۲۷	برنامه عمرانی اول کشور	تأثیر کارشناسان خارجی و عوامل درآمدی بین المللی بر برنامه	یک برنامه ریزی بخشی قابل قبول در کشوری فاقد برنامه ریزی
۱۳۴۱-۳۴	برنامه عمرانی دوم کشور	توجه به برنامه ریزی بخشی سنتی با تکیه بر دیدگاه کارشناسی و تامین مالی خارجی	برنامه ریزی بخشی با تکیه بر منابع تامین اعتبار و تخصیص بودجه
۱۳۴۶-۴۱	برنامه عمرانی سوم کشور	تحولات تاریخی خاصی که تداوم آن برنامه طلب می کرد به ویژه به صورت بخشی	برنامه ریزی بخشی متکی به امکانات و منابع تامین اعتبار خارجی
۱۳۵۲-۴۶	برنامه عمرانی چهارم کشور	پایه ریزی مبانی تئوریک برای برنامه ریزی و برنامه سازی جامع	برنامه ریزی بودجه بخشی متکی بر امکانات و منابع تامین اعتبار
۱۳۵۷-۵۲	برنامه عمرانی پنجم کشور	بهره گیری از درآمد نفت به جای هر نوع رویکرد دیگر در برنامه سازی	بودجه ریزی بجای برنامه ریزی در ضمن توجهی نظری به بحث آمایش
۱۳۶۲-۵۷	برنامه های انقلابی و مقطعی	حضور اندیشه های متنوع در زمینه سازی برای توسعه ای متکی بر برنامه ریزی مطلوب	نگاهی به آرمانهای برنامه ریزی در عین تداوم روند سالانه بودجه ریزی
۱۳۶۸-۶۲	برنامه توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی	تلاطم در انتخاب شیوه های و ابزار برنامه ریزی در عین آگاهی و در افتادن با آمایش	برنامه ریزی بودجه بخشی متکی بر مطالعات مقدماتی بخشهای توسعه و عمران
۱۳۷۳-۶۸	برنامه اول توسعه کشور (جمهوری اسلامی)	توجه عملی به منابع مالی برای برنامه و تاثیرات آن بر نظام برنامه ریزی	برنامه ریزی بودجه تحت عنوان برنامه ریزی توسعه و نگاه سطحی به آمایش
۱۳۷۸-۷۳	برنامه دوم توسعه کشور	توجه عملی به منابع مالی برای برنامه و تاثیرات آن بر نظام برنامه ریزی	برنامه ریزی بودجه بخشی با اتکا به منابع تامین اعتبار ملی و بین المللی
۱۳۸۲-۷۸	برنامه سوم توسعه کشور	نظامی از برنامه ریزی که با درک واقعیتها میل به توسعه پایدار داشته باشد	برنامه ریزی بخشی با نگاهی عمیق تر به آمایش و توسعه پایدار
۱۳۸۹-۱۳۸۳	برنامه چهارم توسعه کشور	برنامه ریزی هسته های خط دهنده « و متکی به پروگرام های اجرایی	برنامه ریزی با نگاه آمایش سرزمین، توسعه منطقه ای و پایداری محیطی
۱۳۹۵-۱۳۸۹	برنامه پنجم توسعه کشور	نهادسازی و ایجاد سازوکارهای اعمال هماهنگی های عمودی و افقی در سطوح مختلف برنامه ریزی آمایشی	برنامه ریزی با نگاه آمایش سرزمین، توسعه منطقه ای و پایداری محیطی
۱۴۰۰-۱۳۹۶	برنامه ششم توسعه	اعتنا به اسناد بالادستی، توجه به اقتصاد مقاومتی و	برنامه ریزی با نگاه آمایش سرزمین، توسعه منطقه ای و اجرایی شدن برنامه

ارزیابی محتوای برنامه چهارم

(به عنوان الگو و نمونه ای از برنامه های توسعه)

- تنظیم برنامه های توسعه صرفا برای دولت
- باقی ماندن دو اصل تمرکزگرایی و وابستگی به دولت
- عدم تغییر چارچوب برنامه ریزی های توسعه نسبت به برنامه های گذشته
- نظام برنامه ریزی سرمایه محور: ابزار اجرای برنامه ها سرمایه و منابع مالی است.
- فقدان سرفصل های سرمایه اجتماعی
- ماهیت تکنوکراتیک برنامه ریزی ها: برنامه ها برای دستگاه بوروکراسی نوشته شده اند.
- نهادهای اجتماعی، احزاب و مردم، در برنامه ریزی جایگاهی ندارند.
- دستگاه دولت به عنوان مشاور
- سایر برنامه ریزی های کلان، از جمله برنامه ریزی های آمایشی و کالبدی، منطقه ای در برنامه ریزی های توسعه جایگاهی ندارند.
- فصل های برنامه و تمام سند برنامه ریزی بدون الگو یا مدل مطالعاتی و در فرمت قانون نویسی نگاشته شده است.
- فقدان چارچوب نظری
- فقدان چارچوب یا مدل علمی
- تمرکزگرایی و وابستگی به قدرت
- فقدان مکانیسم ارزیابی در برنامه ها و عدم امکان ارزیابی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی برنامه ها.
- محدود بودن نظارت در برنامه ها به مجلس شورای اسلامی و فقدان مکانیسم نظارت مستمر بر اجرای برنامه ها

ارزیابی عملکرد برنامه چهارم

(به عنوان الگو و نمونه ای از برنامه های توسعه)

- درحوزه کنترل نرخ تورم عملکرد مثبت نبود و در شرایطی که سالانه باید زیر ۱۰ درصد باشد، اما در عمل این رقم به ۱۴/۴ درصد رسید.
- درحوزه سرمایه گذاری شرکت های دولتی بدون اتکا به منابع بانکی عملکرد نامطلوبی گزارش شد.
- کمتر از ۳۰ درصد اتمام طرح های عمرانی پیش بینی شده.
- در برنامه چهارم مقرر شده بود که دولت از حساب ذخیره ارزی ۵۰ درصد به بخش خصوصی وام اختصاص دهد، اما در مقابل فقط ۱۰ درصد تخصیص داده شد و از ۱۰ درصد وام در نظر گرفته شده برای بخش کشاورزی تنها «یک» درصد آن محقق شد.
- برداشت دولت از حساب ذخیره ارزی به منظور جبران کسری بودجه.

برخی از دلایل عملکرد نامطلوب برنامه چهارم (به عنوان الگو و نمونه ای از برنامه های توسعه)

- ابهام در نحوه ارتباط بین اسناد بالادستی و برنامه های میان مدت
- عدم اجماع بر مکاتب و پارادایم های اقتصادی برنامه ها
- جامعیت برنامه ها و عدم اولویت گذاری صحیح در اهداف برنامه
- کلی و تفسیر بردار بودن برخی از مواد برنامه
- با ثبات در نظر گرفتن شرایط و عدم توجه به سناریو های احتمالی در آینده
- بلند پروازانه بودن اهداف برنامه
- تداخل مفاد برنامه با وظایف دستگاه ها
- دولت زدگی در برنامه
- تمرکز گرایی در نظام برنامه ریزی
- عدم هم سویی و عدم یکپارچگی برنامه های بخش ها در مسیر نیل به اهداف

مهمترین دلایل عملکرد نامطلوب نظام برنامه ریزی در ایران

- هدف هرگز روشن و شفاف و در برگیرنده توسعه همه جانبه نبوده است.
- برنامه ها فاقد رویکرد سیستمی، جامع و کل نگر بوده و همواره بر اساس تعریفی محدود از یک وجه توسعه و غالباً رشد کمی تولید ناخالص داخلی تعریف شده.
- تمرکزگرایی در برنامه های توسعه ایران.
- بی توجهی به نقش نهادی مدنی و سیاسی در بخش خصوصی.
- فقدان همسازی و هماهنگی میان بخش ها و مناطق و فقدان برنامه ریزی منطقه ای.
- عدم توجه به آینده پژوهی و پیش بینی های مبتنی بر چشم انداز دورنگر.
- حاکمیت برنامه ریزی اقتصادی و بخشی.
- رجحان برنامه های کوتاه مدت و میان مدت بر برنامه های بلندمدت.

شهرستان ها	تعداد واحد	سهم (درصد)
زاهدان	۴۸۷	۴۳.۶
ایرانشهر	۱۳۴	۱۲.۰
چاه بهار	۸۱	۷.۲
کنارک	۶۳	۵.۶
زابل	۵۹	۵.۳
سراوان	۵۶	۵.۰
هامون	۵۴	۴.۸
خاش	۴۷	۴.۲
سیب سوران	۳۴	۳.۰
نیمروز	۳۳	۳.۰
زهک	۱۶	۱.۴
سرباز	۱۶	۱.۴
نیک شهر	۱۲	۱.۱
هیرمند	۱۰	۰.۹
قصرقند	۴	۰.۴
میرجاوه	۴	۰.۴
دلگان	۳	۰.۳
مهرستان	۲	۰.۲
بمپور	۱	۰.۱
فنوج	۱	۰.۱
راسک	۱	۰.۱
جمع کل	۱۱۱۸	۱۰۰.۰

توزیع مکانی واحدهای صنعتی و معدنی س و ب

وضعیت واحدهای صنعتی و صنایع معدنی موجود

تعداد	حجم سرمایه گذاری (میلیارد ریال)	اشتغال (هزار نفر)	نسبت به کل کشور (%)
۱/۳۴	۰/۴	۰/۹۷	

ماخذ: آمار دفتر آمار وزارت صنعت، معدن و تجارت، سال ۱۴۰۰

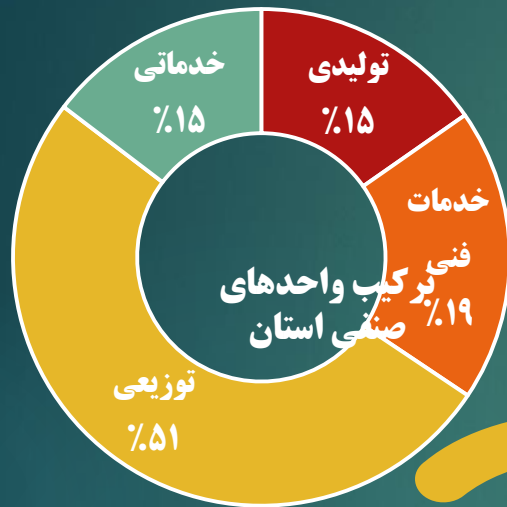

وضعیت معادن استان سیستان و بلوچستان

مواد معدنی مهم استان		اشتغال (هزار نفر)	استخراج اسمی (میلیون تن)	ذخیره قطعی (میلیارد تن)	تعداد	
رتبه ۱ کشور	آنتیموان	۷.۴	۲۹	۳.۴	۳۹۷	استان
رتبه ۲ کشور	منیزیت					
رتبه ۲ کشور	تیتانیوم	۱۴۹	۷۹۵	۵۱	۱۲۲۴۰	کشور
رتبه ۶ کشور	کانسنگ طلا					
-	گرانیت					
-	سنگ آهن	۴.۹%	۳.۶%	۶.۶%	۳.۲	سهم استان نسبت به کشور
-	منگنز					
-	کرومیت					
-	مس					
-						

وضعیت بخش بازرگانی س و ب

- تعداد واحدهای صنفی استان: (۴۷۹۳۴)
- سهم از واحدهای صنفی کشور (درصد): ۱/۶

مراکز ذخیره سازی

عنوان	تعداد	ظرفیت (هزار تن)
سیلو	۹	۴۱۴
سردخانه فعال	۱۴	۲۰
انبار	۱۴۵	۱۳۰۰

پایگاه های توسعه صادرات

عنوان	تعداد	ظرفیت (مترمربع)
صادراتی	۴	۲۵۰۰۰
پایگاه	۳	۱۱۰۰۰۰

وضع موجود مجوزهای حوزه تجارت

نوع مجوز	تعداد
کارت بازرگانی صادره	۵۷۰
واحدهای صنفی دارای پروانه	۳۷۶۱۱
واحدهای صنفی فاقد پروانه	۳۴۸۰
اشتغال حوزه تجارت (نفر)	۹۹۴۰۰
سهم اشتغال استان از کل کشور (درصد)	۱/۵

عملکرد تجارت بین المللی استان س و ب – صادرات

درصد تغییر ۱۳۹۹ به ۱۳۹۸	(فصل اول) ۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان	ردیف
-۴۱	۳۴	۱۷۶	۲۹۸	صادرات از گمرکات	۱
-۸۱	۰.۶۵	۱۴۶	۷۷۶	صادرات از بازارچه های مرزی	۲
۱۵	۱.۹	۲۳	۲۰	صادرات از منطقه آزاد چابهار	۳
-۶۸	۳۶.۵	۳۴۵	۱۰۹۴	جمع کل صادرات با احتساب منطقه آزاد	۴
-۷۰	۳۴	۳۲۲	۱۰۷۴	جمع کل صادرات بدون احتساب منطقه آزاد	۵

واحد: میلیون دلار

عملکرد تجارت بین المللی استان س و ب – واردات

ردیف	عنوان	۱۳۹۸	۱۳۹۹	(فصل اول) ۱۴۰۰	درصد تغییر ۱۳۹۹ به ۱۳۹۸
۱	واردات از گمرکات	۳۹۱	۸۳	۵۹.۷	-۷۸
۲	واردات از بازارچه های مرزی	۳۵	۳	۲.۵	-۹۱
۳	واردات از منطقه آزاد چابهار	۶۶۳	۵۴۴	۲۲۱.۳	-۱۴
۴	جمع کل واردات با احتساب منطقه آزاد	۱۰۸۹	۶۳۰	۲۸۳.۵	-۴۲
۵	جمع کل واردات بدون احتساب منطقه آزاد	۴۲۶	۸۶	۶۲.۲	-۸۰

واحد: میلیون دلار

اولویت‌های توسعه استان س و ب

الف - اولویت‌های استانی بخش صنعت: سند آمایش سرزمین استان

صنایع دریایی (شناورهای دریایی، قطعات و لوازم یدکی، کارخانه تعمیر و اسکراب کشتی) چابهار و کنارک

صنایع پتروشیمی و پالایشگاهی
چابهار و کنارک

صنایع فلزات اساسی و محصولات فلزی
چابهار و کنارک

صنایع شیمیایی، بهداشتی و دارویی
زاهدان، چابهار، ایرانشهر، زابل، دلگان

صنایع کانی‌های غیر فلزی

نیمروز، زاهدان، خاش، ایرانشهر، سراوان، سرباز، نیک‌شهر، چابهار، کنارک، فنوج، دلگان و میرجاوه

صنایع کانی‌های فلزی

چابهار، کنارک، سیب و سوران، زاهدان، خاش و ایرانشهر

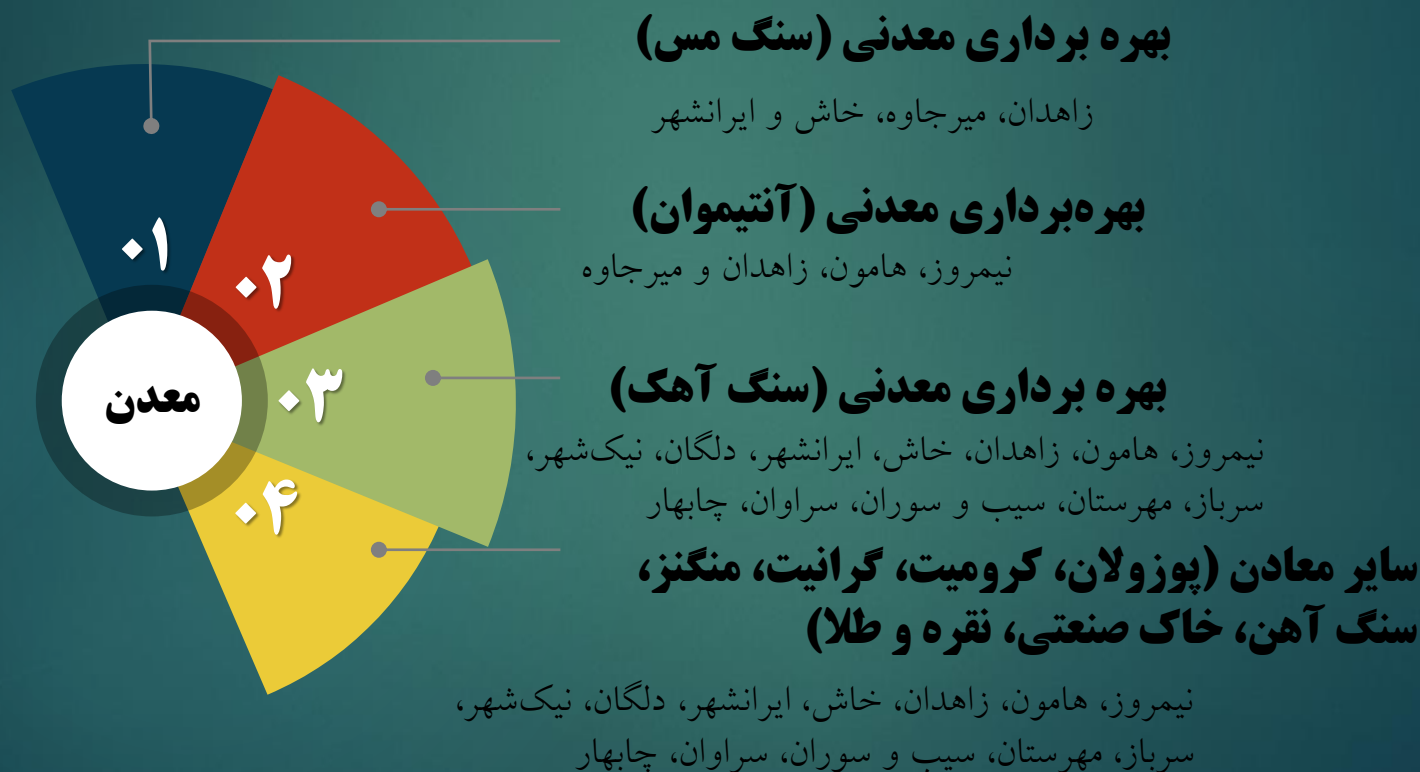
صنایع غذایی

زهک، زابل، نیمروز، زاهدان، میرجاوه، ایرانشهر، سراوان، سیب سوران، سرباز، نیک‌شهر، چابهار و کنارک

صنایع کشاورزی و ماشین‌آلات کشاورزی

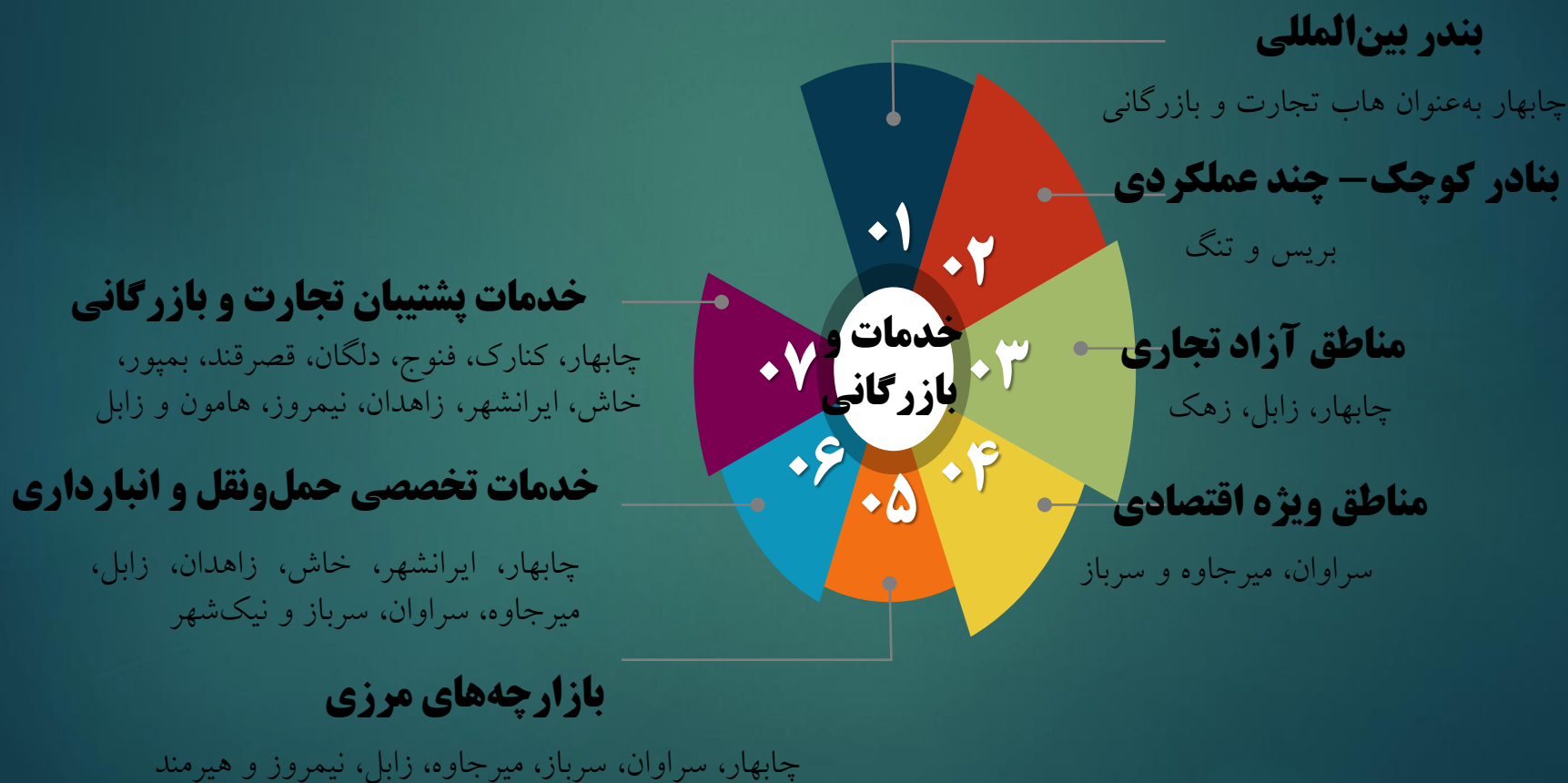
چابهار، کنارک، ایرانشهر، زاهدان، زابل و زهک

اولویت‌های توسعه استان سی و ب ب- اولویت‌های استانی بخش معدن: سند آمایش سرزمین استان

اولویتهای توسعه استان س و ب

ج- اولویتهای استانی بخش خدمات و بازرگانی: سند آمایش سرزمین استان

وضعیت طرح‌های در دست اجرای صنعتی و معدنی استان س و ب

حجم سرمایه گذاری (میلیارد ریال)	اشتغال (نفر)	تعداد طرح‌ها	پیشرفت فیزیکی (درصد)
۷۸۲۹۰	۱۸۱۷۳	۱۲۵۷	۲۰ تا ۰
۳۰۱۳	۱۳۸۵	۸۰	۴۰ تا ۲۰.۱
۴۱۹۷	۷۸۴	۵۱	۶۰ تا ۴۰.۱
۴۵۰۴	۱۳۱۵	۵۴	۸۰ تا ۶۰.۱
۸۷۸	۱۰۱۳	۷۴	۱۰۰ تا ۸۰.۱
۹۰۸۸۲	۲۲۶۷۰	۱۵۱۶	جمع کل

ماخذ: اطلاعات دفتر آمار وزارت صنعت، معدن و تجارت، سال ۱۴۰۰

وضعیت طرح‌های در دست اجرای صنعتی، معدنی و تجاری استان با پیشرفت بیش از ۶۰ درصد

شهرستان، گروه فعالیت	تعداد
خاش	۳
استخراج سایر معادن (۱۴)	۲
سایر محصولات کانی غیر فلزی (۲۶)	۱
زابل	۵
کک و فراورده های حاصل از نفت (۲۳)	۲
ساخت مواد و محصولات شیمیائی (۲۴)	۱
سایر محصولات کانی غیر فلزی (۲۶)	۱
محصولات فلزی فابریکی (۲۸)	۱
یرانشهر	۱۴
استخراج کانه های فلزی (۱۳)	۱
استخراج سایر معادن (۱۴)	۱
محصولات غذایی و آشامیدنیها (۱۵)	۲
محصولات از لاستیک و پلاستیک (۲۵)	۱
سایر محصولات کانی غیر فلزی (۲۶)	۷
محصولات فلزی فابریکی (۲۸)	۱
سایر فعالیتهای خدمات مهندسی (۷۴)	۱
کنارک	۱۳
محصولات غذایی و آشامیدنیها (۱۵)	۹
محصولات از لاستیک و پلاستیک (۲۵)	۱
سایر محصولات کانی غیر فلزی (۲۶)	۲
سایر تجهیزات حمل و نقل (۳۵)	۱
سیب سوران	۲
سایر محصولات کانی غیر فلزی (۲۶)	۱
محصولات فلزی فابریکی (۲۸)	۱

شهرستان، گروه فعالیت	تعداد
زاهدان	۷۴
استخراج کانه های فلزی (۱۳)	۱
استخراج سایر معادن (۱۴)	۲
محصولات غذایی و آشامیدنیها (۱۵)	۱۱
ساخت منسوجات (۱۷)	۱
پوشاک و عمل آوردن پوست خز (۱۸)	۲
چوب و محصولات چوبی بجز مبل (۲۰)	۱۲
ساخت کاغذ و محصولات کاغذی (۲۱)	۲
ساخت مواد و محصولات شیمیائی (۲۴)	۳
محصولات از لاستیک و پلاستیک (۲۵)	۳
سایر محصولات کانی غیر فلزی (۲۶)	۲۲
ساخت فلزات اساسی (۲۷)	۱
محصولات فلزی فابریکی (۲۸)	۵
ساخت ماشین آلات و تجهیزات (۲۹)	۱
ماشین آلات و دستگاههای برقی (۳۱)	۱
وسایل نقلیه موتوری (۳۴)	۲
مبلمان سایر مصنوعات (۳۶)	۱
باز یافت (۳۷)	۳
فعالیتهای پشتیبانی و کمکی حمل و نقل؛ فعالیتهای آژانسهای مسافرتی (۶۳)	۱
چابهار	۷
محصولات غذایی و آشامیدنیها (۱۵)	۵
سایر محصولات کانی غیر فلزی (۲۶)	۲
سراوان	۱
چوب و محصولات چوبی بجز مبل (۲۰)	۱

وضعیت طرح‌های در دست اجرای صنعتی، معدنی و تجاری استان با پیشرفت بیش از ۶۰ درصد

تعداد	شهرستان، گروه فعالیت
۳	نیمروز
۱	استخراج سایر معادن (۱۴)
۱	کک و فراورده های حاصل از نفت (۲۳)
۱	سایر فعالیتهای خدمات مهندسی (۷۴)
۲	هامون
۱	کک و فراورده های حاصل از نفت (۲۳)
۱	سایر محصولات کانی غیر فلزی (۲۶)
۲	میرجاوه
۱	استخراج کانه های فلزی (۱۳)
۱	استخراج سایر معادن (۱۴)
۱	فnoj
۱	ساخت فلزات اساسی (۲۷)
۱۲۸	جمع کل

اهم مشکلات فراروی اجرای برنامه ریزی منطقه ای در مناطق مرزی

- نارسائی برخی قوانین و مقررات و اسناد ثبتی در رابطه با صدور سند مالکیت و کاربری اراضی کشاورزی و دست اندازی به اراضی جنگلی و مرتعی منطقه
- کافی نبودن نظارت های قانونی و اجرائی در جلوگیری از تغییر کاربریها و اجرای طرحها و برنامه های توسعه
- تفوق دیرینه سنت برنامه ریزی و مدیریت بخشی و عمودی بر مدیریت منطقه ای، افقی، فرابخشی
- تمرکز گرایی و بخشی نگری نهادینه ای نظام تصمیم گیری در کشور
- اتکای دولت به منابع نفتی سهم دولت در تصمیم گیری های عمومی
- عدم مدیریت و هماهنگی با نهادهای مردمی در تهیه و اجرای طرح آمایش
- فقدان برنامه و خط مشی های بلندمدت برای توسعه آتی منطقه در سطح ملی
- عدم رعایت اصول آمایش سرزمین و توان اکولوژیک در تعیین کاربری های اقتصادی
- عدم توسعه یافتگی نهادهای مالی و اعتباری در جوامع روستایی
- ضعف زیرساخت ها، تأسیسات و تجهیزات زیربنایی به ویژه شبکه های حمل و نقل و ترابری، ترانزیت و مناطق آزاد
- عدم توجه به سرمایه گذاری بخش خصوصی در تدوین برنامه ریزی منطقه ای و مطالعات آمایش استانها
- عدم استفاده از شیوه های مطلوب آینده نگری در تدوین مطالعات آمایش استان های مرزی

ارزیابی نظام برنامه ریزی منطقه ای استان های مرزی

۱- تهیه و اجرای برنامه های توسعه اقتصادی متکی بر رویکرد و نگرش بخشی و منطقه ای

۲- عدم انطباق برنامه ریزی فضایی با برنامه ریزی بخشی در مناطق مرزی

۳- توزیع نامتناسب و فاقد تعادل مناطق پیشران و برخوردار که به دلیل تمرکز منابع یا استقرار قطب ها شکل گرفته و ایجاد شده اند

۴- برنامه های توسعه بکارگرفته شده در این مناطق به تبعیت از برنامه ملی، فاقد رویکردی جامع و کل نگر بوده و همواره براساس تعریف محدودی از یک جنبه توسعه (رشد اقتصادی و تولید ناخالص داخلی) تعریف شده و جنبه های دیگری از توسعه (محیط زیست و مسائل اجتماعی) مدنظر قرار نگرفته است

۵- برنامه ها این با قامت مناطق همساز و هماهنگ نبوده و توسعه ناهمگون و نامتعادل است.

پیشنهادات جهت کاهش آسیب های ناشی از اشتباه در انتخاب اهداف و ابزار اجرای برنامه های توسعه کشور

موارد پیشنهادی جهت اضافه شدن به وظایف و اختیارات شورای عالی آمایش سرزمین:

➤ بررسی چشم انداز، برنامه راهبردی و سیاست گذاری کلان برنامه های توسعه با رویکرد آینده پژوهی

اصلاح وظایف و اختیارات شورای هماهنگی توسعه منطقه ای:

بررسی و اظهار نظر در خصوص چشم انداز، برنامه راهبردی و سیاست گذاری کلان توسعه منطقه با استفاده از اسناد فرادست در مرحله تدوین برنامه های توسعه

پیگیری امور توسعه منطقه ای با رویکرد آینده پژوهی به منظور تدوین سناریو های مطلوب

تبادل نظر در مرحله هماهنگی و تدوین برنامه های توسعه با مرکز پژوهش های توسعه و آینده نگری به منظور ارائه پیشران های توسعه مناطق

نظارت عالی بر تحقق چشم انداز و راهبردهای توسعه منطقه و استان های آن و در صورت لزوم پیشنهاد اصلاح آنها به شورای عالی آمایش سرزمین

تشکیل نهاد دائمی پایش و ارزیابی برنامه های توسعه استان

براساس شرح خدمات ابلاغی سازمان برنامه و بودجه کشور در سال ۱۳۹۵ برای مطالعات آمایش استانها، فصل هشتم این شرح خدمات به تشکیل نظام اجرایی و مدیریت آمایش استان اختصاص دارد که پیشنهاد می گردد در همین راستا و به به منظور کاهش تمرکز گرایی نظام برنامه ریزی های ملی و منطقه ای و حاکمیت برنامه ریزی اقتصادی و بخشی «نهاد دائمی پایش و ارزیابی برنامه های توسعه استان» تشکیل شود.

این نهاد سازمان یافته به منظور حل مسئله تحقق آمایش، نظارت بر مدیریت توسعه فضایی در استان، ارزیابی طرح ها و پروژه ها، ارائه پیشنهادات برای اصلاح طرح ها و پروژه ها و از بین بردن ابهام و رویه های غیر شفاف در اجرای برنامه آمایش استان تشکیل خواهد شد. یک نهاد نیمه دولتی نیمه عمومی که اعضای آن را ۳ گروه تشکیل خواهند داد:

- نخبگان حوزه ی توسعه فضایی به مثابه گروه نمایندگان دانشگاهی،
  - نمایندگان سازمان های دولتی و دبیران کمیته های برنامه ریزی شهرستانها و نواحی
  - نمایندگان اصناف، تشکل ها و سمن ها در این نهاد عضو خواهند بود.
- مهمترین وظیفه ی این نهاد، نظارت سراسری بر توسعه فضایی و استقرار هر گونه فعالیت در پهنه استان است.

در این سازمان اجرایی پیشنهادی، کلیت اهداف و وظایف نهاد دائمی برنامه ریزی، پایش و ارزیابی برنامه ریزی منطقه ای استان ها عبارت است از:

۱. نظارت بر فعالیت ها و اقدامات مغایر با برنامه ها
۲. رصد پیشرفت اجرایی برنامه ریزی منطقه ای استان در قالب شاخص های راهبردی
۳. ارزیابی پروژه های مصوب شورای برنامه ریزی و توسعه استان
۴. دریافت گزارش های دوره ای سازمان ها، ادارات استانی و محلی در خصوص اجرای برنامه ها
۵. ارائه پیشنهاد به شوراها و نهادهای استانی
۶. برگزاری دوره های آموزشی برای دست اندرکاران اجرایی برنامه
۷. پیشنهاد بازنگری در اهداف، راهبردها، برنامه ها و اقدامات پیش بینی شده در برنامه

اقدامات پیشنهادی مدیریت یکپارچه نظام برنامه ریزی منطقه ای

گام اول :

یکپارچه کردن اسناد فرادستی در سطح ملی به منظور احصای برش منطقه ای اهداف، سیاستها و راهبردها با استفاده از ضوابط ملی آمایش، طرح کالبدی منطقه ای، برنامه های توسعه، سیاستهای ابلاغی اقتصاد مقاومتی، سیاست های کلی آمایش سرزمین و سیاستهای بخشی

گام دوم :

- جمع بندی مطالعات و دیدگاه های استان های هر منطقه
- تدوین سند آمایش منطقه ای با استفاده از مطالعات آمایش استانها
- تدوین اهداف بلند مدت و کوتاه مدت با تاکید بر آینده پژوهی
- تهیه اسناد بخشی منطبق با پتانسیل ها و توان اجرایی در منطقه در تطابق با اهداف

گام سوم :

- تدوین برنامه زمانی در جهت تحقق سیاستهای برنامه های توسعه در استانهای منطقه
- تهیه پروگرام های اجرایی و عملیاتی در استانهای منطقه
- پایش و ارزیابی اجرای برنامه های توسعه استانهای منطقه
- توسعه بخش خصوصی و شکل گیری نهادهای کوچک در استانها

توصیه های اجرایی برای تحقق اهداف برنامه ریزی منطقه ای در بعد مناطق مرزی

- گسترش ارتباطات بیرونی و درونی مناطق مرزی با کشورهای همسایه؛ مناطق استان های همجوار بمنظور کاهش انزوای جغرافیایی و افزایش سطح توسعه و تعادل فضایی و منطقه ای .
- ایجاد و گسترش کانون های جدید توسعه دانش پایه بر اساس توان های محیطی، مزیت های نسبی و رقابتی در منطقه به منظور افزایش سطح توسعه کارایی و بهره وری در منطقه.
- اصلاح الگو و هرم شبکه سکونتگاه های شهری و روستایی با توجه به ویژگی های خاص و ویژه مناطق مرزی.
- ارتقاء فعالیت ها در سطح منطقه و متنوع سازی الگوها در هر سه بخش صنعت کشاورزی و خدمات
- تقویت نقش مفصلی منطقه در شبکه حمل و نقل فراملی ملی و فرامنطقه ای و صنعت و شکل گیری سلسله مراتب و سازمان یافتگی فضایی منطقه و ایجاد مناطق کارکردی در آن.
- تکوین زنجیره های تولید پیوستگی میان تولید های صنعتی منطقه (تکمیل هرم صنایع منطقه).
- ارتقای نظام برنامه پذیری نظام های تصمیم گیری و اجرایی در منطقه، ایجاد ارتباط و پیوستگی میان فعالیت های بخش صنعت با سایر بخش ها مشاغل پایه و پیرو.
- تبدیل نقش بخش خدمات تجاری و بازرگانی به بخش توسعه آفرین و الهام بخش توسعه اقتصادی اجتماعی زیست محیطی و فضایی با توجه به موقعیت برتر مناطق مرزی در این خصوص.

با تشکر از توجه شما

